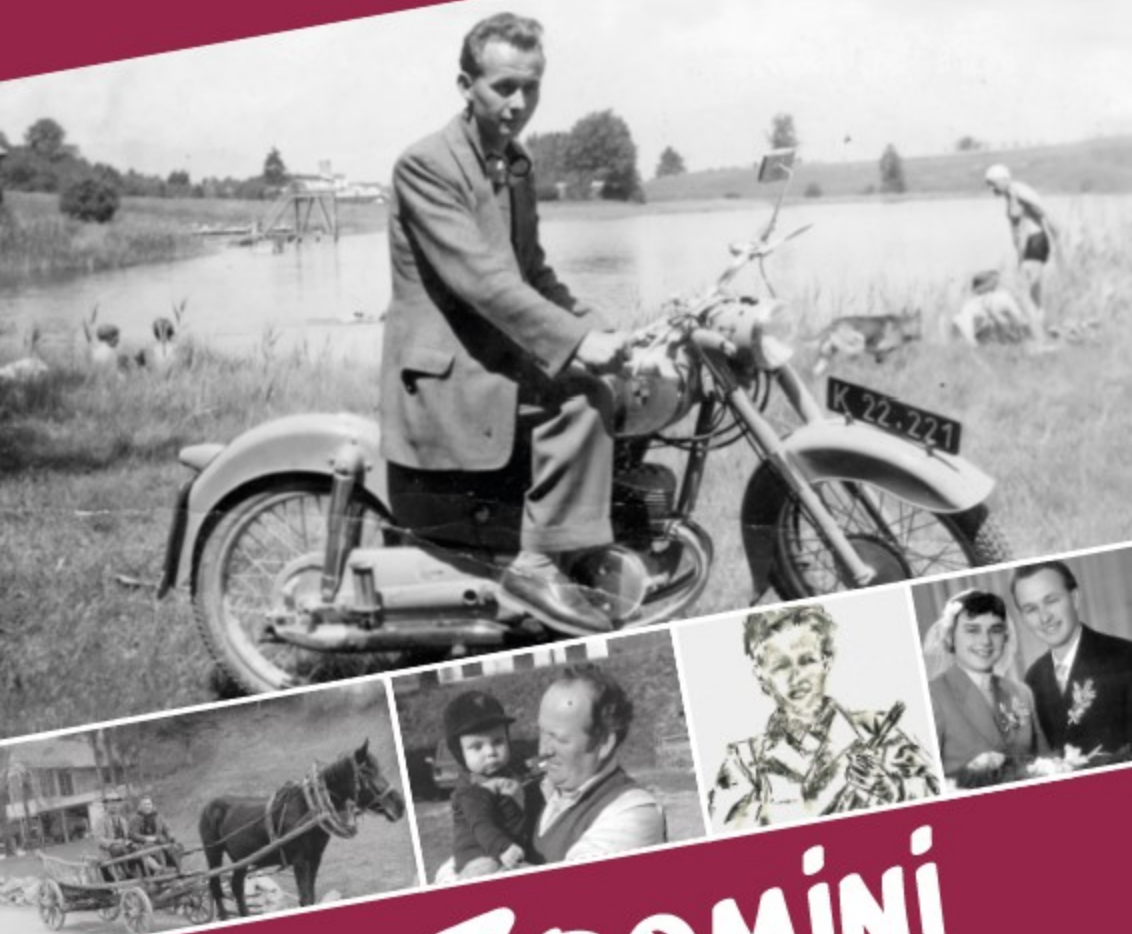

Tonček Urschitz

SPOMINI

ERINNERUNGEN

Mohorjeva
Celovec

Uredila/redigler: Katharina Urschitz

Tonček Urschitz

Spomini *Erinnerungen*

Življenje v okolici Baškega jezera v zrcalu časa
Menschen in der Region Faaker See im Spiegel der Zeit

Uredila/Redigiert: Katharina Urschitz

Mohorjeva
Celovec

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6(436.5)-94

URSCHITZ, Anton

Spomini : življenje v okolici Baškega jezera v zrcalu časa = Erinnerungen :
Menschen in der Region Faaker See im Spiegel der Zeit / Tonček Urschitz ; uredila,
Redigiert Katharina Urschitz ; [v nemški jezik prevedla Katharina Urschitz ;
spremna beseda Martin Koren ; fotografije zasebni zbirki in Katharina Urschitz]. -
V Celovcu : Mohorjeva = Klagenfurt : Hermagoras, 2024

ISBN 978-3-7086-1295-9

COBISS.SI-ID 184575491

Tonček Urschitz: Spomini/Erinnerungen

Življenje v okolici Baškega jezera v zrcalu časa

Menschen in der Region Faaker See im Spiegel der Zeit

Uredila/Redigiert: Katharina Urschitz

V nemški jezik prevedla/In die deutsche Sprache übersetzt: Katharina Urschitz

Spremna beseda/Geleitwort: Martin Koren

Fotografije/Fotos: zasebni zbirki/Privatarchiv Sonja Schlapper in/und

Katharina Urschitz

Jezikovni pregled slovenskega besedila/Lektorat des slowenischen Textes:

Tine Logar, Hanzi Filipič

Jezikovni pregled nemškega besedila/Lektorat des deutschen Textes:

Wolbert Ebner

Urednik/Redakteur: Hanzi Filipič

Prelom/Satz: Matej Nemeč

© 2024, Mohorjeva založba/Hermagoras Verlag, Klagenfurt/Celovec–Ljubljana/

Laibach – Wien/Dunaj

Izdala, založila in tiskala/Gesamtherstellung: Mohorjeva družba v Celovcu/

Hermagoras Verein, Klagenfurt/Celovec 2024

Za družbo/für den Verein: Franz Kelih in/und Karl Hren

1. izdaja/1. Auflage 2024

Naklada/Auflage: 400

Cena/Preis: 32.- €

ISBN 978-3-7086-1295-9

Bundesministerium
Bildung, Wissenschaft
und Forschung

LAND

KÄRNTEN

Kultur

REPUBLIKA SLOVENIJA
URAD VLADE RS ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Uvod

Ko mi je oče sredi devetdesetih let stisnil v roke mapo s svojimi spomini, sem bila presenečena ob obsežnosti njegovih zapisov. Sicer smo v družini vedeli, da ima tati izvrsten spomin, da se spomni kar daleč nazaj številnih podrobnosti tako iz podeželskega življenja kot tudi iz svetovnega političnega dogajanja. V zimskem času, ko je imel več časa, je redno bral zgodovinske knjige in nekatere od njih še hranimo na naših policah. Vse to, kar je doživel, kar je od starejših domačinov izvedel in kar je prebral, pa je tudi znal umestiti v širše družbeno-politično dogajanje.

Ko sem hodila v tretji razred ljudske šole, je oče za novo službo na beljaški pošti potreboval spričevalo. Tega mi je izročil učitelj in ravnatelj šole in dodal: »Lahko si ponosna na svojega očeta, bil je eden najboljših učencev, poglej, same enice!«

V šoli se zaradi sovražnih razmer ni bilo poučevanja v slovenskem jeziku. Zato je pisal spomine večinoma v svojem sočnem domačem narečju. Ob branju njegovih spominov ga slišim govoriti in vidim njegovo značilno mimiko. Prebudili so se novi spomini na očeta in odkrila sem obdobja v njegovem življenju, do katerih doslej nisem imela dostopa.

Moj namen je bil, da bi se čim več narečnih izrazov v tatijevih spominih ohranilo. V oklepaju smo jih zato navedli tudi v knjižni slovenščini. Za marsikatero staro domačo besedo pa nisem vedela pomena, ker ni več v uporabi, na primer kovšče, vitrce, kurte, žlefe. Na srečo sem še lahko vprašala za razlago starejše domačinke in domačine, med drugimi Kovačevo Lojzco

in Jakl novega Jokija, in take besede približala današnjemu času. Za pomoč se zahvaljujem tudi Hanziju Filipiču in Herti Maurer – Lausegger. Ko sem zbirala pri ljudeh slikovni material za knjigo, smo se seveda tudi pogovarjali. In izvedela sem marsikaj zanimivega in dragocenega za razumevanje očetovih zapiskov. Nisem vedela, da je bilo v vojnem času toliko izdajalcev, vohunov in denunciantov. Nemški nacionalizem je pač hotel z vso silo iztrebiti slovenske korenine na Koroškem. Za male ljudi, ki so bili odvisni od delodajalca, je bilo zato posebno težko obdržati slovenski jezik in kulturo.

Naš oče Tonček je bil narodnjak; z navdušenjem je pel v moškem pevskem zboru »Jepa« in rad je zabaval ljudi v svojem okolju. Čeprav je imel kritičen odnos do Cerkve je pel v cerkvenem zboru, ker je vedel, da so zavedni slovenski fajmoštri za naš obstoj bili – in so še danes – pomemben dejavnik. Z našo mamo Hanco sta nas hčerke vedno podpirala in nam stala ob strani, kadarkoli smo potrebovale njuno pomoč. Posebno veselje sta imela s svojimi vnukinjami in vnuki in zadovoljna sta bila, da vsi govorijo domačo slovenščino. Kako vesela bi šele bila, če bi vedela, da jo prav lepo govorita celo pravnukinji na Švedskem.

Ker rada rišem in slikam me je mikalo, da napravim nekaj portretov ljudi, ki so opisani v knjigi. Me pa vpraša vnukinja Neva: »Babi, zakaj ti rišeš ljudi, ki so že umrli?« »Da ne pozabimo rajnih in jim postavimo na ta način majhen spomenik«. S tem je bila zadovoljna.

V skrajšani obliki sem prevedla očetove spomine v nemščino na željo marsikaterega soseda, prijatelja, znanca.

Zahvaljujem se svojim otrokom, prijateljem in prijateljicam za vzpodbujanje ob urejanju očetove zakladnice spominov. Pristrčna hvala velja Hanziju Filipiču za konstruktivno sodelovanje.

Katharina Urschitz, januarja 2024

Vorwort

Als mir mein Vater Mitte der neunziger Jahre die Mappe mit seinen Erinnerungen brachte, war ich über seine umfangreiche Arbeit überrascht. Wir Schwestern wussten, dass er in den Wintermonaten fleißig an seinen Erinnerungen schrieb, seit er in Pension gegangen war. Unser Tati hatte eine gute Merkfähigkeit und konnte detailliert über dörfliche oder politische Ereignisse berichten, die weit zurück in der Vergangenheit liegen. Gerne las er Bücher mit historischem Hintergrund, ebenso wie Werke, die die aktuelle weltpolitische Lage beleuchteten. Viele seiner Bücher sind noch in unseren Regalen verwahrt. Was Tonček Urschitz selbst erlebte, was er erlas, konnte er gut in einen größeren gesellschaftspolitischen Zusammenhang bringen.

Als ich die dritte Klasse der Volksschule besuchte, brauchte unser Vater das Volksschulzeugnis für seine neue Arbeit als Postangestellter in Villach. Dieses Abschlusszeugnis überreichte mir mein Lehrer und Direktor der Schule und sagte: „Auf deinen Vater kannst du stolz sein, er war einer der besten Schüler. Schau, lauter Einser!“

In der Schule fand wegen der feindseligen politischen Konstellation kein Slowenisch-Unterricht statt. Aus diesem Grund schrieb Vater seine Erinnerungen teils in der Standardsprache, teils im ausdrucksstarken slowenischen Dialekt des Faaker-See-Gebietes. Bei der Arbeit an seinen Erzählungen hörte ich seine Stimme und sah ihn mit seiner typischen Mimik vor mir. Es erwachten Erinnerungen, und ich

entdeckte Lebensabschnitte, die mir bislang verborgen geblieben waren.

Bei der Bearbeitung des Textes achtete ich darauf, dass viele dialektale Ausdrücke erhalten blieben. Es gab im Text alte Begriffe wie kovšče, vitrce, kurte, žlefe usw., die nicht mehr in Verwendung sind. Zum Glück konnte ich ältere Einheimische wie die Kovačeva Lojzca oder den Jaklnov Joki fragen, die mir diese Wörter erklärten. Mein Dank gilt auch Hanzi Filipič und Herta Maurer-Lausegger, die mich ebenfalls in dieser Hinsicht unterstützten.

Als ich bei verschiedenen Leuten Material für dieses Buch sammelte, kamen wir natürlich auch ins Gespräch. Und da erfuhr ich viel Wertvolles und Interessantes, was Vaters Erinnerungen ergänzte und mir zu einem tieferen Verständnis verhalf. Ich hatte keine Ahnung, wie viele Leute in der Gemeinde besonders während des Krieges als Verräter, Spione oder Denunzianten tätig waren. In unserer Großfamilie wurde nie darüber gesprochen.

Der aggressive deutsche Nationalismus, der im März 1938 nahtlos in den Nationalsozialismus übergang, wollte in Kärnten mit allen Mitteln das Slowenische vernichten. Es war schwer für die kleinen Leute, die abhängig vom Arbeitgeber oder von der Arbeitgeberin waren, ihre slowenische Sprache und Kultur zu behalten und sie ihren Kindern weiterzugeben.

Unser Vater Tonček hielt an der heimatlichen slowenischen Sprache und den Traditionen fest, erwies aber auch anderen Kulturen und Sprachen gegenüber seine Wertschätzung. Mit Begeisterung sang er im Männergesangsverein/Moški pevski zbor „Jepa“ und unterhielt mit seinen Anekdoten die Menschen in seiner Umgebung. Obwohl er die Rolle der Kirche mit kritischen Augen betrachtete, sang er auch im Kirchenchor. Er wusste, dass unsere Pfarrer ein wertvoller Faktor zum Erhalt der slowenischen Identität sind.

Wir Kinder konnten jederzeit mit der Unterstützung unserer Eltern Tonček und Hanca rechnen, und auch im Erwachsenenalter war uns ihre Zuwendung sehr hilfreich und erfüllt uns noch heute mit Dankbarkeit. Mutter und Vater waren stolz auf ihre Enkelkinder, mit denen sie sich im slowenischen Dialekt unterhalten konnten. Was würden sie wohl über ihre beiden Urenkelinnen Teja und Ines sagen, die im fernen Schweden mit ihrem Vater slowenisch sprechen.

Weil ich gerne zeichne und male, fertigte ich einige Zeichnungen von Leuten an, die im Buch beschrieben sind. Da fragte mich meine Enkeltochter Neva: „Babi, warum zeichnest du Menschen, die schon gestorben sind?“ „Damit wir sie nicht vergessen und ihnen durch die Zeichnung ein kleines Denkmal setzen.“ Mit dieser Antwort war sie zufrieden.

Die Erinnerungen meines Vaters übersetzte ich in gekürzter Form in die deutsche Sprache, weil mich Freundinnen und Freunde, Bekannte oder Nachbarinnen und Nachbarn darum gebeten hatten.

Bei meinen Kindern Samo, Drago und Ana sowie bei meinen Freundinnen und Freunden bedanke ich mich herzlich für die Unterstützung, die ich während meiner Arbeit an Vaters „Schatzkiste“ erfahren durfte. Ein besonderer Dank gilt Hanzi Filipič vom Hermagoras Verlag/Mohorjeva založba für die konstruktive Zusammenarbeit.

Katharina Urschitz, im Jänner 2024

Martin Koren
Spremna beseda
Beseda – upor proti pozabi

*Močilar mi je časi kaj razkladal o nekdanjih časih,
kako so ljudje živeli in kako so imeli to in to reč med sabo.*

Fran Levstik, *Martin Krpan*

Opisal bom

Že v prvih stavkih kratkega uvoda loške kronike rajnega domačina Antona Urschitza, p. d. Jamnkovega Tončka, zve-
mo za vsebino in vzrok, zakaj se je lotil zapisa spominov o
svoji rojstni fari Loče. Želel je popisati imena, želel jih je iz-
trgati pozabi in njegova srčna želja je bila, da bi s tem po-
magal ohraniti spomin na slovenske korenine svojega kraja.
Tudi nikakršni pomisleki, da bi bil ves trud morda zaman, ga
nikoli niso mogli odvrniti od njegovega vrlega načrta. Zapis
je končal. Zbral je številna hišna imena vseh vasi v loški fari.
Obenem je zapisal kopico spominov in izrekov domačinov,
da bi nam jih izročil. Kdor je poznal Tončka, je vedel za nje-
gove značajske lastnosti, je vedel, da je bil ves njegov trud
prav pri tej nalogi trdno usmerjen na cilj, da je lahko pripove-
doval nekaj o usodi Slovencev pod Jepo. Bil je realist. Moral
je biti realist. Travme brezen 20. stoletja so ga naučile. Pripo-
vedoval je.

Pripovedoval bom

Potem ko je Tonček septembra 1995 zaključil zapis svojih spominov, je imel v naslednjih letih veliko priložnosti le-te pripovedovati kakemu občinstvu. Zelo priljubljeni in uspešni so bili večeri pripovednikov z geslom *Nekoč v starih časih*, ki jih je v drugi polovici devetdesetih let začelo prirejati Slovensko prosvetno društvo Jepa-Baško jezero. Na dveh izmed teh večerov, ki sta bila ob prijetni krušni peči pri Mikulu v Rutah, je Tonček poslušalcem bral iz svojih zapiskov. Med drugim je podal pregled razvoja turizma ob Baškem jezeru, prebral obsežen prispevek o gori Jepi, opisal življenje v vaseh pod Jepo, trdi vsakdan revnih in manj revnih domačinov. Pripoved pa je znal tako spretno popestriti z zabavnimi epizodami in šalami, da so poslušalke in poslušalci pogosto kar bruhnili v smeh in ga pri najboljših precej obdarili tudi z bučnim aplavzom. Najljubša izmed številnih zabavljivih prigod – le vseh, ki jih je poznal, ni mogel zajeti v svojem zapisu – mu je bila gotovo tista z Ižnikom ob očitno dragi obnovi Svetih kraljev v rutarski cerkvi. Pogosto se je po teh hudičih sam tako na glas zakrohotal, da se je ves tresel od smeha. Dodal pa je: *Takega preprostega značaja so pač bili tedaj ti ljudje.*

Tonček je bil znan po svojem pripovedovanju. Nešteti so tonski in filmski posnetki, v katerih je pripovedoval v narečju, kar je slišal in tudi sam doživel. Marsikateri domačin, ki mu je bila knjižna slovenščina bolj tuja, je menil, da to še razume. Dediščino svojega pristnega narečja pa nam je kot poseben dragulj zapustil tudi v diplomski nalogi Alexandra Černuta, ki je leta 2008 temeljito obdelal slovenski govor okoli Baškega jezera. Leta 2023 je bil na narečni zgoščenki *Pod Jepo doma* ponovno objavljen odlomek priljubljenega besedila o čebelah pod Jepo, ki ga je povedala hčerka Danica Thaler-Urschitz.

Objavil bom

Leta 1995 je v božični številki društvenega glasila JEPa prvič izšel spominski zapis z naslovom *Spomini ...*, v katerem *Tonček Urschitz* piše o Ročičnikovi dvorani (s sliko o gradnji dvorane iz leta 1927) in vasi Ratenče. Uvodoma je rajni podpredsednik društva Joško Wrolich napisal: *Bogato zakladnico nam je izročil Tonček Urschitz iz Loč, za kar se mu prav iskreno zahvaljujemo. Odlomke iz njegovih zapiskov bomo objavili v naslednjih številkah našega glasila. V tej številki JEPE nam opisuje hiše in posestnike v Ratenčah. Tonček Urschitz pripoveduje v pristnem domačem jeziku. Do decembra 2000 je bilo objavljenih 13 (tudi večstranskih) prispevkov s fotografijami, ki jih je prispeval avtor. Vsebinsko so bile zajete naslednje teme: gostilna pri Borovcu, Loče, Cundra, Pogorje, gradnja železnice ob Baškem jezeru, Krajnc v Rutah in rutarska cerkev, pajštve, kako je bilo nekdanje z otroki, nekdanje delo v gozdu, stare kovačije, Prajzovo posestvo (družina Breus) na Hribu, pogrebni obredi nekdanje, delo skozi leto, izdelovanje strešne opeke, Miklova Zala, župnik Lajčahar ter opis Jepe. Avtor je prispevke pogosto sam uredil, popravljaj in dopolnjeval. Tako je bila približno ena tretjina njegovega spominskega dela v petih letih prvič dostopna širšemu krogu bralcev.*

Zanimivo, a manj znano je, da je bilo celotno Tončkovo delo enkrat že objavljeno v nadaljevanjih. V drugem zvezku Koroškega vestnika (glasilo Osrednjega odbora Skupnosti koroških partizanov v Ljubljani, Zveze koroških partizanov v Celovcu in Klubov koroških Slovencev v Ljubljani in Mariboru) iz leta 2001, v katerem je objavljen peti del z naslovom *MOJ ROJSTNI KRAJ LOČE – DOMAČA HIŠNA IMENA, Kronika loške fare*, je pri imenu avtorja *Anton Urschitz - Tonček* opomba: *Pričujoči spominski zapis je avtor začel pisati ob svoji šestdesetletnici in odhodu v pokoj leta 1990, končal pa leta*

1995. Z nekaterimi minimalnimi jezikovnimi popravki bomo Kroniko objavili v nekaj nadaljevanjih. Zaradi ohranitve originalnosti besedila smo tekst pustili v narečju, kot ga je avtor izvorno zapisal. Žal avtor ni dočakal konca objave njegovih spominov, pred zadnjima dvema deloma se je žal izteklo njegovo življenje. Nepričakovano smo se tako morali od njega posloviti letos poleti v njegovi fari, ki jo tako lepo opisuje v svojih spominih.

Okoli leta 2000 je domače kulturno društvo želelo objaviti Tončkovo delo. Sprva se je avtor strinjal z izdajo knjige, a kasneje je menil, da se še malo počaka, saj bi marsikaj lahko razburilo kake duhove, s katerimi se v teh svojih letih ni hotel več ubadati. Pa bi lahko povedal: /.../ drugače se bom še moral nekeje zagovarjati.

Leta 2001 je dr. Marija Makarovič v uvodu Tončkovega – imenuje ga Tonči – prispevka v 9. knjigi zbirke življenjepisov *Tako smo živeli* med drugim zapisala: *Ko sem pred leti prebrala njegov rokopis Zgodovina loške fare in mu predlagala, da bi ga izdali v posebni knjižici, svoj življenjepis pa naj napiše posebej za zbirko Tako smo živeli, je bil koj za to. Med videosnemanjem življenjske pripovedi v aprilu 2000 pa je še marsikaj dodal.*

Ohranil bom

V Tončkovem rokopisu je na 88 straneh zbranih 194 hišnih imen z območja loške fare (vključno Stari Grad do Bražnice; razporeditev po vaseh je sledeča: Loče 14, Dobje 36, Hribr 32, Ratenče 9, Pogorje 22, Rute 9, Kopanje 6, Ovčna 13, Stari Grad 15, Bače 38). V loški fari je avtor zapisal 29 ledinskih imen, ki jih najdemo tudi na zemljevidu s hišnimi in ledinskimi imeni v občini Bekštanj. Pomembno mu je bilo, da je pri vsaki hiši, ki je imela zanimivo zgodovino, le-to

zapisal. Predvsem pa je vedno navedel, katere družine so za časa nacizma utrpele smrtne žrtve in katere slovenske družine so bile pregnane. Tako kot so se leta 1995 v kulturnem društvu z zbornikom spominjali svojih prednikov trpinov, so tudi v Tončkovih spominih izpostavljena imena smrtnih žrtev in imena pregnanih družin, posebej pa sta opisana tudi pregona župnika Josipa Ogrisa in učitelja Franca Aichholzerja. Spomini na krute in usodne dni slovenskega roda pod Jeko, ki nam jih je zapustil, so tako njegova oporoča.

Več desetletij je Tončkov tipkopis sameval v predalih. Danes pa držimo njegovo novo knjigo v rokah, ki ji je Katharina Urschitz pomagala priti na dan. Jamnkove strešne opeke pa ponekod varujejo poslopja že več kot tri generacije.

Sklenimo z željo ob izidu knjige:

Za konc zej
– pa tud ti, Horacij,
murəš nam še to odpəstit –
naj ta Tončkov monument
vse nja ciəhle na strešah
od Trupija pa do Uhrarja
na vekomaj amen pražəvi!

Martin Koren

Tonček Urschitz
Spomini

Te vrstice sem začel pisati, ko sem dopolnil 60. leto in šel 1990 v pokoj.

Zahvalil bi se vsem tistim rodoljubom, čeprav niso več med nami, ki so mi vse to povedali, a niso imeli priložnosti, da bi to sami napisali.

Opisal sem LOČE, DOBJE, HRIBER, RATENČE, POGORJE, RUTE, KOPANJE, OVCNO, STARI GRAD in BAČE.

Loče ob Baškem jezeru, leta 1995

Opisal bom

svoj rojstni kraj, loško faro in domača hišna imena, ker slutim, da bo prišel čas, ko se bo to vse ponemčilo in padlo v pozabo.

Rojen sem leta 1930 v loški fari. V domačem kraju sem bil 30 let pismonoša in zvedel od starih ljudi mnogo reči ter jih tudi rad poslušal. Šolo sem končal leta 1944. Zaradi sovražnih razmer do leta 1945 nisem imel priložnosti obiskovati slovenski pouk v šoli.

Loče

Cerkev, farovž in dvorazredno šolo so gradili leta 1752 do 1762. Graditelj je bil župnik Janez Lajčahar ali Johannes Leitschacher (1718–1772).

Epitaf v spomin na župnika Leitschacherja v župnijski cerkvi v Ločah

Rajni Mathias Skarbina, gostilničar in trgovec v Ločah (Gasthof zur Post), ki je rad brskal po arhivih, je zapisal:

»Janez Lajčahar se je rodil 22. 12. 1718 v Kotmari vasi. Teologijo je študiral na Solnograškem (Salzburg). Po primiciji je bil od leta 1746 do 1752 kaplan v Rožeku. Ko so pa pod cesarjem Jožefom nastale nove fare, je prišel leta 1752 kot župnik v novoustanovljeno faro v Loče. Med zidavo cerkve in farovža je stanoval v eni kmečki pajštvi. Stolp je bil dograjen šele leta 1789. Zadnji dolg za gradnjo je bil poplačan šele proti koncu 19. stoletja od župnika Jakoba Knafliča, ki so leta 1913 umrli in pokopani na loškem pokopališču.«

Legenda pravi, da je župnik z Ižnikom in drugimi iz vasi Rute kopal zlato v Jepi (Kepa/Mittagskogel),

kar pa ne more biti resnica. V apnenih Alpah, kot so Karavanke, ne more biti te rude. Zraven Jepe leži planina Jepca. Od tam pelje starodavna pot prek planine Belce v Savsko dolino na Kranjsko.

Ko sem bil star kakih 18 let, so nam domači župnik dr. Josip Ogris to legendo razjasnili. Povedali so nam, da je bil župnik Leitschacher zelo nadarjen človek, bil je namreč alkimist in znal je izdelovati barve oziroma barvila. Svoje izdelke je na skrivaj prodajal Lahom (Italijanom). Tisti Lahi so pa prišli do planine Jepce. Pastirica, ki je tam pasla živino za rutarške kmete, je obvestila Ižnika, ta je dal pošto župniku in tako so se podali z barvami gor na planino. Lahi so plačali v zlatih cekinih. Takrat še ni bilo papirnatega denarja. Župnik je te cekine talil, mešal z manjvredno rudo in naredil več denarja, da je zmožeg zidati to veliko cerkev v Ločah. Če pomislimo, da so imele Loče takrat samo enajst hiš, je bila nova cerkev ogromna zgradba.

Ko je prišlo na dan, da je ponarejevalec (Falschmünzer), so ga takratne oblasti hotele usmrtiti. Tako so po njega prišli Trenkovi pandurji (enota hrvaških vojakov iz Slavonije, ki so sodelovali v vojnah, ki jih je vodil dunajski dvor). Zaprošil jih je, če sme brati še zadnjo mašo. Najbrž je, ker je tudi to obvladal, vzel strup in med maševanjem končal svoje življenje.

Župnik dr. Ogris so leta 1931 Leitschacherju v čast pustili renovirati spomenik, ki je na desni strani v cerkvi. Besedilo na plošči je v latinskem jeziku, nad ploščo pa doprsni kip, ki predstavlja župnika Leitschacherja.

Martin Koren, Uhrarjev iz Rut, ki študira na Dunaju latinščino, je prevedel te stavke:

„Tukaj počiva – prosim te, popotnik, objokaj pokojnega –
J. Lajčahar prvi župnik
in ustanovitelj stavbe. 24. februar
Dvajset let je vodil cerkev.

Petnajst naj šteješ in tem
naj se doda še pet.
Verjemi, kmalu bo dalo število let.
Ta epitaf poklanja pobudnik
graditelju veličastnega dela.
Pod župnikom dr. iur. J. Ogris

Mogočna cerkev, posvečena sv. Urhu, ima šest stranskih oltarjev. Že prej je stala na tem mestu majhna kapelica. Prvotno bi morala cerkev imeti dva stolpa, a je najbrž zmanjkalo denarja. Legenda pravi, da je župnik pred smrtjo rekel: »Če sem dobro in prav ravnal, moje truplo po sto letih ne bo razpadlo ...« Ni pa znano, kako je bilo po sto letih. Se pa ve, da so dr. Ogris pustili leta 1922 odpreti grobnico, ki je pod cerkvijo tam, kjer se začnejo otroške klopi. To je bilo 150 let po smrti. Kovačič Hajnžek je imel marsikaj za povedati, bil je doma pri Cencu v Ovčni. Kot dvajsetletni fant je bil priča temu dogodku, in povedal je: »Neko nedeljo po maši so nas poklicali župnik nazaj v cerkev in nas fante prosili, da vzdignemo težko ploščo, ki pokriva vhod v grobnico, kjer leži truplo rajnega Leitschacherja. Bilo nas je šest fantov. Nam je bilo kar malo drugače, ko smo zlezli dol v to jamo. Prinesli so velike sveče, tako da je bilo v grobnici svetlo. Odstranili smo zidano ploščad pred grobnico. Vzeli smo ven krsto, ki je bila podobna večji omari. Nesli smo jo gor v cerkev. Medtem se je zgoraj zbralo več ljudi, ki so bili radovedni, kaj bo. Odprli smo truhvo, tam noter je ležalo truplo rajnega župnika, oblečen je bil v mašniški obleki, ta je bila še za spoznati, vse drugo je bilo razpadeno. Na mrtvaški glavi je bilo še nekaj las, ki so jih vzeli tam stoječi ljudje za spomin. Potem smo nesli spet vse dol. Župnik so potem blagoslovili krsto in grobnico. Mi smo zazidali grobnico in tako končali to malo skrivnostno delo.«

Ko so zidali cerkev, je imela gosposka pri Bekštanjskem gradu, po katerem ima naša občina tudi ime, patronat čez faro cerkev. To se vidi tudi nad glavnim oltarjem, kjer je grb takratne rodbine: to je neke vrste krona, v kateri sta dva zakrivljena noža, eden na desno, drugi pa na levo stran.

Isti znak je vklesan tudi v starem gradu nad kamnitimi vrati, če se vzpneš po stopnicah.

In še en znak imamo na cerkvi, ki pove, da smo cerkveno spadali na jug: križ na cerkvenem stolpu je znak patriarhov Ogleja.

To je zapisal Paolo Santonino, ki je s škofom iz Caorleja hodil po naših krajih. Ta je žegnal naše cerkve po turških vpadih. Samo da takrat naše sedanje cerkve v Ločah še ni bilo.

Ko so od leta 1809 do leta 1813 bili pri nas Francozi v takratni Iliriji, smo šele dobili nekako upravo. Dali so nam hišne številke in registrirali ljudi. To se je vse dogajalo v župnišču.

Farovž je bil nekako zavetišče za popotnike, reveže in romarje. V njem se je zapisovalo vse, kar se je zgodilo v fari.

Seveda če vemo od naših prednikov, da se je na primer v Ločah v stotih letih zidala samo ena hiša, Žihrava kajšca, potem vemo, da niso imeli preveč dela.

Po letu 1938, ko smo prišli pod »tisočletni rajh«, župniki niso bili več pristojni za registriranje ljudi. To je prevzela občina. Uradno so veljali samo od občine izstavljeni dokumenti.

Dva župnika sta oblikovala našo faro. Prvi so bili Jakob Knaflič, drugi pa dr. jur. Josip Ogris.

Župnik Knaflič so se rodili na Bledu. V Loče so prišli leta 1877, 36 let so bili pri nas in leta 1913 umrli. Spomenik je na zidu cerkve. Takole piše:

Cel zarod ste tukaj v grob položili
in zarod nov ste v veri vzgojili,
naj prvi se z vami v bogu veselijo,
a drugi hvaležno za vas molijo.

*Dr. Josip Ogris je bil od leta 1914 od leta 1957 župnik v Ločah.
(portret narisala Katharina Urschitz)*

Preden so prišli župnik Knaflič v Loče, so bili kaplan v Šentjakobu v Rožu. Tam so spoznali zadruženstvo v obliki posojilnice, ki je že delovala in je bila prva v slovensko govorečem kraju monarhije.

Videli so tako potrebo tudi pri nas in leta 1886 z uglednimi farani ustanovili bekštanjsko posojilnico v Ločah.

Na občnem zboru dne 23. feb. 1890 je imela posojilnica 284 združnih članov, prometa pa 40.123 gld. 13 kron.

Ravnateljstvo so sestavljali:

Janez Gailer, p. d. Plož, gostilničar v Ločah, ravnatelj

Jakob Knaflič, župnik, denarničar

Janez Wohinz, p. d. Kopanik, gostilničar v Pogorjah, odbornik

Franc Lesjak, p. d. Leviček, kovač v Ločah, odbornik

Jožef Arnejc, p. d. Kotnik v Pogorjah, in

Aichholzer Šimen, p. d. Skledar v Dobju, pregledovalca računov

Župnik Knaflič so še obdelovali farovško zemljišče in imeli dve kravi in konja. Zato so imeli tudi tisti vaški reveži tam delo in hrano. Takrat je bila navada, če je ženska naredila napako, je morala v farovž, stopiti pred župnika in »dolprostiti«. Za ženske je bila velika sramota, če niso bile uženjene in so se »spaçale« (zanosile).

En tak primer se je dogajal tudi pri nas. Na Hribu sta bili dve ženski, ta kriva Nani in ta slepa Mojci. Ko sta se spačali, gresta v farovž prosit za odpuščanje.

Ko sta potrkali na vrata in jima župnik odpre, sta bili že na kolenih in prosili. Župnik zavkliknejo: »Danes je pa že strah, al je krulava al pa slepa, vsaka se spača.«

Te besede so še ponavljali farani, ko so bili župnik že rajni.

V dobi župnika Knafliča smo dobili v stolp k obstoječemu zvonu še tri nove zvonove. Uliti so bili v Ljubljani. V prvi svetovni vojni je vojska tri vzela, pustili so samo največjega, ker ga niso spravili skozi okno. Že ko so ga pripeljali iz Ljubljane, so morali sklesati večje okno, da so ga lahko obesili v stolp. Ta zvon je imel na robu ulite lepe slovenske verze. Ko smo hodili kot ministranti v stolp navijat ure, smo jih večkrat brali: »Vi-harje razpodujem, žive sklicujem, mrtve objokujem.«

Tudi leta 1942, ko so spet pobrali zvonove za vojsko, so ga v stolpu pustili tako imenovani »Herrenmenschen« pod enim pogojem, in sicer da se zbrusi slovenski napis. Na stolp so

LATSCHACH/LOČE

Da, wo ich geboren wurde

In der Pfarre Latschach/Loče haben die Häuser mit ihren alten Hausnamen viel zu erzählen. Nachdem die hier beheimatete slowenische Sprache in Vergessenheit gerät, verschwinden auch die Geschichten dieser Häuser und von deren Bewohnern. Ich war hier dreißig Jahre lang Briefträger und erfuhr so von den alten Leuten viel über geschichtliche und zwischenmenschliche Ereignisse, die sich auch vor meiner Zeit abgespielt hatten.

Die Kirche, der Pfarrhof und die zweiklassige Volksschule wurden von 1752 bis 1762 errichtet. Bauherr war Pfarrer Janez Lajčaher oder Johannes Leitschacher, der am 22. 12. 1718 in Köttmannsdorf/Kotmara vas geboren wurde. Nach seiner Priesterweihe war er Kaplan in Rosegg/Rožek. Als zur Zeit der Regentin Maria Theresia und unter Kaiser Josef II. neue Pfarren entstanden, kam er im Jahre 1752 als Pfarrer in die neue Pfarre Latschach/Loče. Während des Kirchenbaus wohnte er in einem bescheidenen Häuschen. Der Kirchturm wurde erst im Jahre 1789 fertiggestellt. Die letzten Schulden wurden gegen Ende des 19. Jahrhunderts vom Pfarrer Jakob Knaflič bezahlt. Dieser starb im Jahre 1913 und wurde am Latschacher Friedhof beigesetzt.

Als Alchimist konnte Leitschacher aus Erzen Farben herstellen, die zum Malen von Fresken verwendet wurden. Heimlich verkaufte er diese auch den Italienern. Bewaffnete Truppen der Trenk Panduri wollten ihn lebendig einmau-

ern, Leitschacher nahm sich jedoch selbst das Leben, indem er sich vergiftete. Das geschah im Jahre 1772. Aufgeschrieben hat diese Ereignisse der jetzt schon verstorbene Mathias Skarbina/Pri Mežnarju, Wirt des Gasthofes zur Post.

Die Legende besagt, dass Pfarrer Leitschacher mit dem Bauer Ižnik und weiteren Bauern aus Greuth nach Gold im Mittagskogel grub. Das kann nicht stimmen, denn in den Kalkalpen kann es kein Gold geben.

Als ich achtzehn Jahre alt war, erläuterte uns Pfarrer Josip Ogris diese Legende. Leitschacher war ein begabter Alchimist und traf sich gemeinsam mit Ižnik mit Italienern auf der Alm Jepca, wo er ihnen die selbst hergestellten Farben für die Freskenmalerei übergab. Diese zahlten mit Goldmünzen. Der Pfarrer hat dieses Gold mit anderen Metallen gemischt und daraus neues Geld gemacht, um den Kirchenbau voranzutreiben. Damals hatte der Ort Latschach nur elf Häuser, die Kirche aber wurde in großem Stil erbaut. Als man ihn als Falschmünzer enttarnt hatte, wollten ihn die damaligen Machthaber mit dem Tode bestrafen.

Im Jahre 1931 wurde von Pfarrer Dr. Josip Ogris Leitschachers Gedenktafel in der Kirche erneuert.

Die Pfarrkirche Latschach ist dem heiligen Ulrich geweiht und hat sechs Seitenaltäre. Früher stand am Kirchhügel eine Kapelle. Die Kirche sollte ursprünglich zwei Türme haben, es wurde jedoch wahrscheinlich wegen Geldmangels nur einer errichtet.

Vor seinem Tod sollte Pfarrer Leitschacher Folgendes gesagt haben: Wenn ich gut und aufrichtig gehandelt habe, wird mein Leib auch nach hundert Jahren nicht verwest sein.

Wie sein Körper nach hundert Jahren ausgesehen hat, weiß man nicht. Erst im Jahre 1922 ließ Pfarrer Ogris die Gruft öffnen. Dies geschah 150 Jahre nach Leitschachers Tod. Der Kovačič Hajnžek, der beim Cenc in Outsचना/Ovčna aufwuchs, wusste viel über diese Zeit zu erzählen. Als zwanzig-

jähriger Bursche war er selbst bei diesem Ereignis dabei und erzählte uns: An einem Sonntag nach der Messe rief uns der Pfarrer zurück in die Kirche und bat uns junge Männer, die schwere Grabplatte wegzuheben, die den Zugang zur Gruft verschließt, in der der Leichnam des Johannes Leitschacher ruht. Wir waren zu sechst, und uns allen war unheimlich zumute, als wir in dieses Loch stiegen. Man brachte uns große Kerzen, damit es dort unten etwas heller war. Vor der Grabkammer entfernten wir die gemauerte Platte. Dann nahmen wir den Sarg, der einem größeren Kasten glich, und trugen ihn hinauf in die Kirche. Unterdessen versammelte sich oben eine Schar Neugieriger, die gespannt wartete, was jetzt wohl geschehen würde. Wir öffneten den Sarg. Darin lag der Leichnam des Pfarrers, gekleidet in seinem zerfallenen Messgewand. An seinem Haupt waren noch Haare, die einige herumstehende Leute als Erinnerung an dieses Ereignis mitnahmen. Wir trugen dann alles wieder hinunter. Pfarrer Ogris weihte den Sarg und die Grabkammer und wir mauerten diese wieder zu. Damit beendeten wir dieses etwas geheimnisvolle Unternehmen.

Zu der Zeit, als die Kirche gebaut wurde, hatte die Herrschaft zu Finkenstein das Patronat über die Pfarrkirche. Erkennbar ist dies am Wappen über dem Hauptaltar. Dasselbe sieht man am Portal zur Burgruine Finkenstein.

Das Kreuz auf der Kirchturmspitze weist darauf hin, dass unser Gebiet kirchenrechtlich zu Aquileia gehörte. Als Paolo Santonino Ende des 15. Jahrhunderts den Bischof von Caorle in die Gebiete südlich der Drau begleitet hatte, schrieb er in seinen privaten Reiseberichten über die Essgewohnheiten der Eliten in Kärnten und Krain. Offiziell hielt er schriftlich fest, wo überall die Kirchen nach den Türkeneinfällen geweiht und die Menschen gefirmt wurden. Der Bischof kam als Abgesandter des Patriarchen von Aquileia. Damals gab es die Pfarrkirche in Latschach allerdings in der heutigen Form noch nicht.

Nachdem Napoleons Heere Kärnten von 1797 bis 1813 mehrmals von Italien aus eroberten, wurde unser Gebiet von 1809 bis 1813 Teil der Illyrischen Provinzen. Die Verwaltung bzw. die Gesetzgebung wurden unter den Franzosen modernisiert. Das Pfarrhaus war Zufluchtsort für Reisende, Hilfesuchende und Pilger. Dort wurde auch alles aufgeschrieben, was sich in der Pfarre ereignete. Von unseren Vorfahren wissen wir, dass in Latschach damals innerhalb von 100 Jahren nur ein einziges Haus gebaut wurde, die Žihrava kajžca beim Ulbing.

Als wir im Jahre 1938 Teil des Deutschen Reiches wurden, waren die Pfarrer nicht mehr für die Registrierung der Leute zuständig. Das war nun Aufgabe der Gemeinden. Fortan waren nur diese ermächtigt, Dokumente auszustellen.

Zwei Pfarrer prägten und gestalteten unsere Pfarre Latschach/Loče: Jakob Knaflič und Dr. jur. Josip Ogris.

Jakob Knaflič wurde in Bled geboren und kam im Jahre 1877 nach Latschach/Loče. Er war 36 Jahre bei uns und starb im Jahre 1913.

Auf der Gedenktafel, die an der Kirchenmauer angebracht ist, stehen folgende Worte:

Cel zarod ste tukaj v grob položili
In zarod nov ste v veri vzgojili,
naj prvi se z vami v bogu veselijo,
a drugi hvaležno za vas molijo.

Eine Generation liegt mit euch hier begraben,
Eine neue erzoget ihr, vom Glauben getragen,
Die einen sich Gottes Nähe erfreuen,
Für euch beten die vielen Getreuen.
(Übersetzung aus dem Slowenischen: K. Urschitz)

Bevor Knaflič nach Latschach/Loče kam, war er Kaplan in St. Jakob im Rosental/Šentjakob v Rožu. Dort hatte er das Genossenschaftswesen in Form der Posojilnica Št. Jakobska v Rožu/St. Jakober Kreditgenossenschaft kennengelernt, die die erste ländliche Darlehenskasse auf dem Gebiet des heutigen Österreich und Slowenien war. Knaflič erkannte auch in unserer Pfarre die Notwendigkeit einer solchen Einrichtung und gründete im Jahre 1886 mit angesehenen Pfarrangehörigen die Finkensteiner Posojilnica/Darlehenskasse in Latschach. Bei der Hauptversammlung am 23. Februar 1890 hatte die Posojilnica 284 Mitglieder und 40.123 Gulden und 13 Kronen. Folgende Personen haben den Vorstand gebildet:

Direktor: Janez Gailer, vulgo Plož, Gastwirt in Latschach/Loče

Kassier: Jakob Knaflič, Pfarrer in Latschach/Loče

Ausschussmitglied: Janez Wohinz, vulgo Kopanik, Gastwirt in Pogöriach/Pogorje

Ausschussmitglied: Franz Lessiak vulgo Leviček, Schmied in Latschach/Loče

Rechnungsprüfer: Jožef Arnejc, vulgo Kotnik in Pogöriach/Pogorje

Rechnungsprüfer: Šimen Aichholzer, vulgo Skledar in Unteraichwald/Dobje

Pfarrer Jakob Knaflič hat noch die Pfarrgründe bewirtschaftet und hatte zwei Kühe und ein Pferd. Die Dorfarmen hatten dort Arbeit und Brot.

Zu dieser Zeit war es üblich, dass eine Frau, die einen Fehltritt begangen hatte, zum Priester musste und ihn um Ablass ihrer „Sünde“ bitten musste. Es war zur damaligen Zeit eine große Schande, wenn eine unverheiratete Frau ein Kind erwartete. In Oberaichwald/Hribr lebten zwei Frauen, die bucklige Nani und die blinde Mojci. Beide wurden schwanger

und eilten ins Pfarrhaus, um Abbitte zu leisten. Als ihnen der Pfarrer öffnete, knieten sie schon vor ihm und bejammerten ihre schwere Schuld. Da rief der Pfarrer: Heutzutage ist es aber schon furchtbar. Ob krumm oder blind, aber schon jede versündigt sich.

In der Zeit, als Knaflič Pfarrer war, bekamen wir zu der bestehenden Kirchenglocke noch drei weitere dazu, die in Ljubljana gegossen wurden. Im Ersten Weltkrieg nahm die Armee drei Glocken, die größte bekamen sie jedoch nicht durch das Turmfenster und ließen sie zurück. Schon als diese aus Ljubljana geliefert wurde, musste die Fensteröffnung kurzzeitig vergrößert werden, um sie in den Turm zu hängen. Diese Glocke hatte an ihren Rändern schöne slowenische Verse. Voller Bewunderung lasen wir sie, wenn wir als Ministranten in den Turm stiegen, um die Uhr aufzuziehen.

Im Jahre 1942 wurden wiederum Glocken aus den Kirchtürmen für den Krieg entnommen. Unsere große ließen die sogenannten Herrenmenschen unter der Bedingung im Turm, dass die slowenische Inschrift herausgeschliffen werden müsse.

Im Jahre 1912 wurde in Latschach/Loče die neue vierklassige Volksschule eröffnet. Die Pläne sowie die Erbauung fielen in das 60-jährige Jubiläumsjahr der Regentschaft des Kaisers Franz Josef. Beim Eingang hing die Büste des Kaisers mit der Aufschrift: Kaiser Franz Josef Jubiläums Volksschule. Zur damaligen Zeit war das eine der schönsten Schulen in Kärnten. Nach dem Jahr 1945 wurde das Gebäude zweimal umgebaut. Von der ursprünglichen Schule blieben nur die vier Klassen und die Gänge erhalten.

Als Österreich im Jahre 1938 zur Ostmark wurde, entfernten die einheimischen Machthaber die bronzene Büste des Kaisers, die Gedenktafel von der Volksabstimmung aus dem Jahre 1920 wurde auf der Außenwand der Schule belassen und hängt noch heute dort.

Schon zur Zeit der Monarchie kam in unsere Pfarre der Lehrer Michael Andritsch aus St. Stefan im Gailtal, welcher in germanisierender Manier unterrichtete. Er wurde Direktor der Schule, hat geheiratet und erbaute für seine Familie ein Haus. Die Ehefrau gebar drei Töchter und einen Sohn. Als Andritsch nach dem Ersten Weltkrieg nach Hause zurückkehrte, musste er erfahren, dass ihm seine Frau untreu gewesen war. Bis zu ihrem Tod im Jahre 1937 sprach er kein einziges Wort mehr mit ihr. Nur über ihre Kinder erfuhr sie, welche familiären und sonstigen Entscheidungen ihr Ehemann getroffen hatte.

Pfarrer Jakob Knaflič starb im Jahre 1913 im Alter von 72 Jahren. Die Pfarre übernahm der junge Pfarrer Dr. jur. Josip Ogris. Er kam aus St. Margarethen im Rosental. Vorerst war er nur einige Monate da. Als der Erste Weltkrieg im Jahre 1914 ausbrach, musste er als Feldkurat einrücken. Ältere Leute erzählten mir, dass sie ihm zuhören gingen, wenn er während seiner Urlaube im Gasthaus Plož einkehrte und über Kriegsereignisse berichtete.

Nach dem Jahre 1920, nach dem todbringenden Sturm des Weltkrieges und der aufwühlenden Zeit der Volksabstimmung, begann Pfarrer Ogris mit der Erneuerung der Kirche. Wir bekamen zwei neue Glocken zur bestehenden alten. Das Dach wurde mit Eternit gedeckt, der Turm mit Kupfer.

Neben den Kirchenbänken stehen zwei große Fahnen. Auf der linken Seite ist die Fahne aus dem Jahre 1896, auf der geschrieben steht: Sv. Urh prosi za nas (Heiliger Ulrich, bitte für uns). Zu sehen ist das Antlitz des heiligen Ulrich. Auf der anderen Fahne steht geschrieben: Jezus, Marija in Jožef varujte nas (Jesus, Maria und Josef, beschützt uns). Die Fahne auf der gegenüberliegenden Seite stammt aus dem Jahre 1912. Auf der einen Seite steht geschrieben: Sv. Florijan prosi za nas (Heiliger Florian, bitte für uns), auf der anderen Seite: Sv. Jožef prosi za nas (Heiliger Josef, bitte für uns). Die Fahnen ließ Pfarrer Jakob Skofič renovieren.